

Değişen Türkiye'de Kadın

Türkiye'de Kadının Sosyo-Kültürel, Ekonomik ve Siyasal Durumu

Havva ÇAHA, E. Sare AYDIN, Ömer ÇAHA
KADEM Yayınları, 2014, 400 sayfa, ISBN:978-605-84952-0-3

Değerlendiren: Rabia ÖTER CANDAN*
İstanbul Üniversitesi Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Öğrencisi

Eylül 2014 tarihinde yayın hayatına başlayan Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM) Yayınları, *Değişen Türkiye'de Kadın* isimli ilk kitabıyla, Türkiye'de kadının sosyokültürel, ekonomik ve siyasal durumuna ilişkin etraflı bir araştırmanın analizlerini okuyucuların dikkatine sunuyor.

Kitabın yazarlarından; Türkiye'de kadın ve istihdam, kadın yoksulluğu alanında uzmanlaşan Doç. Dr. Havva Çaha; kimlik politikalarından hareketle kadın konusunda cinsiyet adaleti ve muhafazakârlık gibi kadın hareketi alanında uzmanlaşan Yrd. Doç. Dr. E. Sare Aydın; demokrasi, sivil toplum, siyasal partiler ve kadın hareketi alanlarında uzmanlığı bulunan Prof. Dr. Ömer Çaha, bu kitapta, Türkiye'de kadının hem sosyokültürel yaşamdaki konumunu, hem de çalışma hayatı ve siyasal hayattaki statüsünü istatistiki veriler ışığında inceleyerek ortaya koymaktadırlar.

Değişen Türkiye'de Kadın kitabı, muhtevasında Türkiye'de kadın konusunda şimdiye kadar yapılmış en kapsamlı ampirik araştırmalardan biri olan "Türkiye'de Ka-

---

* rabiaoter@gmail.com

dının Sosyo-Kültürel, Ekonomik ve Siyasal Durumu Araştırması"nın barındırmaktadır. 2014'te Türkiye'nin 26 ilinden toplam 5036 kadınla yüz yüze mülakatlarla gerçekleştirilen bu araştırmanın nihai hedefi, Türkiye'de kadınların sosyal, ekonomik ve siyasal alanlardaki profilini ortaya çıkarmak ve söz konusu alanlardaki tutum ve davranış kriterlerini tespit etmektir. Bu amaçla tamamlanan ve KADEM yayınları tarafından kitaplaştırılan *Değişen Türkiye'de Kadın* kitabı, saha olarak Türkiye genelinde kadınların sosyoekonomik durumları, aile yaşamı ve annelik, evlilik ve boşanmaya dair tutumları, kültürel ve dinsel etkinliklere katılımları, kişisel bakım ve boş zaman etkinlikleri, siyasal katılım ve kadın politikalarına ilişkin tutumları ve bununla birlikte kadın-erkek eşitliği ve şiddet üzerine tutumlarına dair birebir görüşülen kadınlardan yola çıkarak istatistiki veriler sunmakta ve söylem analizleri içermektedir. Her bir konuya ait alt başlıklar halinde kadına ilişkin istatistiki veriler bulunmakla birlikte, 10 ayrı bölümden oluşan kitapta sonuç bölümüyle birlikte ayrıca kaynakça, varyans analizleri ve araştırmada kullanılan anketin bulunduğu bir bölüme yer verilmiştir.

Kitabın birinci bölümünde araştırmanın kapsamı ve yöntemine ilişkin bilgiler verilmiştir. İstatistiksel Bölgeleme Sistemi esas alınarak, Türkiye'nin 12 istatistiksel bölgesinde sırasıyla İstanbul, Akdeniz, Batı Anadolu, Batı Karadeniz, Batı Marmara, Doğu Karadeniz, Doğu Marmara, Ege, Güneydoğu Anadolu, Kuzeydoğu Anadolu, Orta Anadolu ve Ortadoğu Anadolu bölgelerinde yapılan araştırmada, nüfusun bölgesel dağılımının yanı sıra, yaş, eğitim düzeyi ve kadınların çalışma durumuna ilişkin kotalar dikkate alınmış ve bu sayede, araştırmanın verileri belirli bir sınıf veya kitleye göre değil, her bir grup ve sınıftan kadınların katılımıyla oluşturulmuştur. Hanelerde, iş yerlerinde ve sokakta kadınlarla yapılan yüz yüze mülakata dayalı anketlerden elde edilen verilerle, kadınların sosyoekonomik, sosyokültürel ve siyasal durum analizleri yapılmıştır. İstatistiki veriler içeren bu araştırma, araştırma verilerinin ışığında dönemsel faktörlerin de göz önüne alınmasıyla yapılacak sosyolojik tespitleri önemli kılmaktadır. Ayrıca araştırma sonuçlarının teorilerle desteklenmesi ve sosyolojik değerlendirmelere daha fazla yer verilmesi araştırmanın düşündürdükleri arasındadır.

Kadın konusuyla ilgili istatistiksel veriler ve literatür analizine yer verilen ikinci bölüme gelindiğinde, Türkiye'deki kadınların eğitim durumları, siyasete katılımları, iş yaşamında yaşadıkları ayrımcılık ve mobbing, aile içi şiddet ve devletin aile ve nüfus politikaları alt başlıkları altında kadınların yaşadıkları sorunların ve siyasal hayatta temsilinin Türkiye tarihindeki dönemeçleri, dönüşüm ve değişimleri, cam tavan sendromundan hareketle ilgili verilerle desteklenerek net bir şekilde açıklanmıştır. Literatür analizi ve araştırma sonucuna dayalı istatistiklerle birlikte, kadın konusunda yapılan çalışmalarda mevcut eksiklikler göz önüne serilerek, araştırmanın literatüre yapacağı katkı belirtilmiştir.

Kitabın sunduğu katkılardan en önemlisi ise, araştırmanın, toplumda ayrıcalıksız ve alt sınıfa ait kadınlarla birlikte, muhafazakâr yahut gelenek, görenek ve dinî değerlere göre yaşamını şekillendiren kadınların toplumda yaşadığı baskı, şiddet, yetersiz temsil ve görünür olmama durumlarına eğilerek kadın konusunda yapılan ender araştırmalardan biri olmasıdır. Bu çerçevede, literatürde mevcut olan boşluğa dikkat çekilerek, bu eksikliği gidermek ve görünmez olanı görünür kılmak amaçlanmaktadır. Araştırmada, düşük gelirli kadınların yaşadıkları sorunlarla orta ve üst sınıfa ait kadınların yaşadıkları sorunlar arasındaki paralellikler ve farklılıklar dikkat çekmektedir. Farklı sınıf, kültür ve eğitim düzeyine sahip olan kadınların yaşadıkları sorunların ne derecede farklılaştığı ve nerelerde kesiştiği konusu, kitabın “Aile Yaşamı ve Annelik”, “Evlilik ve Boşanmaya İlişkin Tutumlar” başlıklı bölümlerinde incelenmektedir. Bu bölümlerde görüşmelerde ve anketlerde sorulara verilen cevaplara bakıldığında, kadınların özellikle iş hayatında yaşadıkları sorunların hangi kitle için ne derece önem kazandığı görülmektedir. Örneğin, çalışan annelere sağlanan izin ve koşulların yeterli olup olmadığı sorusuna katılımcılardan % 42’si yeterli olmadığı yanıtını vermektedir. Yine evlilik ve boşanma konusuna gelindiğinde, kadınlar arasındaki sınıfsal farkların, evlenme şekli (görücü usulü, anlaşma vb.), dinî ya da resmî nikâh tercihi, gençlerin flört etmesine karşı tutum, boşanma gibi konularda belirleyici olduğu görülmektedir. Bu noktada, kitabın ve yapılan araştırmanın temel argümanlarının, kadınların toplumsal hayattaki tercihleri veya zorunluluklarının birçoğunun kadınların ekonomik durumlarına göre şekillendiği gerçeğini ortaya çıkardığı sonucuna varılabilir.

Kadınların çalışma durumu ve buna bağlı olarak ekonomik durumlarının kitabın temel dayanak noktası olması, beşinci bölümün “Çalışma Yaşamı ve Ekonomik Durum” a ayrılmasıyla somutlaştırılmıştır. Bu bölümde, araştırmaya katılan kadınların çalışma durumu temel alınarak, kadınların işteki pozisyonları ve gelir düzeyleri eğitim durumlarıyla karşılaştırılmış, buradan hareketle; eşlerin kadınların çalışmasına nasıl baktığı, iş yerlerinde ayrımcılığa uğrayıp uğramadıkları gibi sorularla kadınların toplumda maruz kaldığı baskı ve sorunların, eğitim düzeyleri ve gelir durumlarıyla olan bağlantısı açıklanmıştır. Bu bölümdeki önemli verilerden biri de, kadınların çalışmayı isteyip istemediklerine dair verilen cevaplardır. Verilere göre, araştırmaya katılan kadınların % 38’i çalışmayı çeşitli nedenlerden dolayı istememektedir. Çalışmayı istemeyen kadınların eğitim durumlarına bakıldığında % 51’inin düşük düzeyde eğitime sahip olduğu görülmektedir. Bu noktada, çalışmayı istemeyen kadınların genelde niteliksiz iş gücü olduğunu ve çalışma şartlarının eğitilmiş kadınlara oranla düşük standartta olması sebebiyle çalışmayı istemedikleri sonucu çıkarılabilir.

Kadınların çalışma yaşamına katılımının ve ekonomik durumunun veri tablolarıyla açıklığa kavuşturulmasının ardından, kadınların sosyokültürel durumlarına

dair verilere geçilmiştir. Kitabın altıncı bölümünü kapsayan “Kültürel ve Dinsel Etkinliklere Katılım” ve yedinci bölümü oluşturan “Kişisel Bakım ve Boş Zaman Etkinlikleri” kısımlarında, sosyokültürel durumun kadının toplumdaki yerini belirlemede nasıl bir etkisi olduğuna bakılmaktadır. Bu bölümlerde, kadınların kültür ve sanat faaliyetlerine katılımı, dinî ritüelleri yerine getirmeleri, spor, sigara ve alkol alışkanlıkları gibi konularda sorulan sorular ve alınan cevaplarla birlikte, kadınların ekonomik durumları ve eğitim durumlarının yaşlarıyla bağlantısı kurulmuştur. Araştırmanın çarpıcı sonuçlarından biri ise, kadınların başörtüsü takma eğilimidir. Araştırmaya katılan kadınların % 76’sı başörtüsü takmaktadır. Eğitim seviyesi yüksek olan kadınlarda bu oran % 23’e düşmektedir. Araştırma verilerine göre söz konusu düşüşün en önemli nedenlerinden biri çalışma hayatı olarak tespit edilmiştir. Ancak bu tespitin dönemsel sosyopolitik etkilerin ışığında değerlendirilmesi bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kitabın “Bireysellik, Kadın-Erkek Eşitliği ve Şiddet” başlıklı sekizinci bölümüne bakıldığında, kadınların birey olarak hayatlarında ne kadar inisiyatif alabildikleri, özgürlüklerini hangi koşul ve boyutlarda yaşadıkları gibi konular ele alınmıştır. Araştırmaya katılan kadınların kadına karşı şiddet, kadın-erkek eşitliği, feminizmle ilgili tutumları ve mutluluk üzerine düşüncelerine dair veriler, kitabın bir diğer dikkat çekici tarafıdır. Bu konularda yapılan analizler, katılımcıların eğitim durumu ve sosyoekonomik statüleriyle bağdaştırılmıştır. Bunun sonucunda, eğitim düzeyinin artması, çalışma imkânı ve yüksek gelir düzeyine sahip olmak gibi etkenlerin, kadınların öz güven duygusunun gelişmesini sağladığı ve sonuç itibarıyla kadınları daha bireyci davranış biçimlerine yönelttiği görülmektedir.

Kitabın dokuzuncu ve onuncu bölümlerine gelindiğinde, karar mekanizmalarında ve siyasal hayatta temsil ve kadının siyasetteki etkinliğine dair veri analizleri yapıldığı görülmektedir. “Siyasal Katılma İlişkin Tutumlar” başlıklı dokuzuncu bölümde, kadınların herhangi bir siyasi parti, dernek ve meslek örgütleri üyeliğine dair soruyla başlayarak, % 91’lik “hayır” cevabıyla kadınların siyasette etkinlik konusunda ne kadar uzak ve görünmez olduğunun ilk sinyalleri verilmiştir. Araştırmanın önemli bir diğer kısmı, kadınların gerek meclisteki temsili, gerek kadın kotalarının azlığı ve gerekse kadının siyasal hayattaki temsilindeki mevcut yetersizliklere ayrılarak, siyasetteki kadın temsili sorunu vurgulanmıştır. Dolayısıyla, araştırmanın ve bu araştırma doğrultusunda ortaya konulan *Değişen Türkiye’de Kadın* kitabının ortaya koyduğu bu veriler, yeni düzenlemeleri destekleyici bir veri tabanı oluşturmak açısından oldukça faydalı bir kaynak olarak görülebilir.

Dokuzuncu bölümde yer alan kadınların kendilerini hangi siyasi ideoloji içinde tanımladıkları, hangi partinin destekleyicisi oldukları, hangi kimliğe ait oldukları sorularına verilen cevapların ardından, kadınların siyasal kimlikleri siyasal par-

tiler üzerinden analiz edilmiştir. “Kadın Politikalarına İlişkin Tutumlar” başlıklı onuncu bölüme gelindiğinde, bu bölümde, AK Parti hükümetinin uyguladığı kadın politikalarının kadınlardaki yansımalarına ilişkin verilere ve analizlere yer verilmektedir. Kadın istihdamı, kadın hakları, başörtüsü yasağı, kadına karşı şiddet, kürtaj gibi güncel politikalar üzerinden sorulan sorulara verilen cevaplarla birlikte, kadınların güncel siyasetteki düşünceleri ve bunlara yönelik tutum ve davranışları ele alınmıştır. Yapılan araştırmanın sonucu olarak elde edilen verilere bakıldığında, kadınların eğitim düzeyleri ve sosyoekonomik durumlarının devlet politikalarına karşı tutumlarını etkilediği sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, kadınların büyük ölçüde eşleriyle benzer siyasal tercihte buldukları (% 72) tespiti, Türkiye’de siyasetin bir kimlik, bir duruş, bir çatışma alanı ve bir zihniyet meselesi olduğu ve siyasette yaşanan kutuplaşmaların sosyolojik düzeyde de etkileri bulunduğu teziyle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. (s.268)

Kitabın genel içeriğine bakıldığında, analizlerdeki temel ölçüt olarak, kadınların ekonomik durumlarının toplumsal hayattaki statülerine doğrudan etki ettiği görülmektedir. Bu noktada kitap, çalışan ve çalışmayan kadınlar ayrımıyla birlikte, Türkiye’de kadın sorununa eğilmiştir. Ancak belirtilmesi gereken önemli bir nokta ise, çalışan kadınların kısmen de olsa toplumsal baskıdan sıyrıldıkları ve kendi özgür alanlarını oluşturdukları sonucudur. Kitabın vurguladığı taraflardan biri de, çalışmayan ve düşük gelir grubundaki kadınların tutum ve davranışlarıdır. Türkiye’deki kadın sorununa ilişkin temel ayrımın sınıfsal olduğuna dair söylemin altında vurgulanan taraf ise, yine sosyokültürel hayatta, ekonomide ve siyasette görünmeyen, düşük gelirli alt sınıfa ait kadınlardır. Kitap, bu grubun, yüksek gelirli, üst sınıf ve eğitilmiş kadınların sorununa dair tutum ve davranışlarını ortaya koyarak, Türkiye’deki kadın sorununun çözümüne dair yapılacak uygulamaların sınıfsal boyutunun da göz önüne alınması gerektiğinin önemli göstergelerinden biridir. Bu anlamda *Değişen Türkiye’de Kadın* kitabının, sonuçları itibarıyla kadın literatürüne önemli veri ve analizler sunan temel kaynaklardan biri olarak, bu alanda yapılmış çalışmalara bir örnek teşkil edeceği görülmektedir.